

Szerkesztői jegyzet

Hallottam a hírekben, hogy mentesítik az autóktól a pesti Duna-part egy részét. Gondoltam, megnézem, hogy miként érintik a változások a partszakaszt. El is gyalogoltam az Erzsébet-híd pillérének tövébe, közel a 2-es villamos megállójához. Nagyjából oda, ahol évtizedekkel ezelőtt felvételre készülődve töltöttem sok időt. A '70-es évek során az akkori fiatalok közkedvelt találkozóhelye volt, ahogy akkor nevezték, a „Lépart”, ahol tavasztól késő nyárig sokan üldögéltek, tanultak, éltek aktív közösségi életet.

Lementem a Duna-partra, néztem a lépcsőzetet, a kissé zavarosan hömpölygő vizet. Felidéződött bennem az évtizedekkel korábbi, fiatalokkal teli rakpart képe. Az alföldi papucsot, kicsit kopottas farmert, egyszínű, feliratok nélküli pólót viselő fiúk-lányok. Többségük nagy becsvágygal érettségire, felvételre vagy egyetemi vizsgára készült, és szabad értelmiségi pályában reménykedett. Kispénzüek és alapvetően egyenlők voltak mind, oldalukon katonaságtól kiszuperált szimatszatyor vagy háziiparban készült táska a megtanulandó tételekkel, egy Ady- vagy József Attila-kötettel, korabeli csecsebecsékkel. Bámulták a Dunát, verseket mormoltak, korabeli dalokat dúdoltak, fürödtek a napsütésben, és hűsöltek a víz felől érkező széláramlatban. Érzelemmel telve, hangosan és szenvedélybe menően vitatkoztak a szabadságról, a hazáról, az irodalomról.

Hosszan néztem a kies és kissé elhanyagolt rakpartot, a kopár kőlépcsőket, a zavarosan kavargó vizet, amikor feltűnt egy régóta mozdulatlanul gubbasztó magányos alak. Először távolabbról méregettem, majd egyre közelebb mentem hozzá. Olyan meredten nézte a Dunát, mintha saját arcának tükörképét keresné. Egyszer csak váratlanul, közönyösen felém fordította a tekintetét. Némám méregettük egymást, mint régi-új ismerősök. Aztán szinte egyszerre tudatosult bennük, hogy valóban ismerjük egymást. Egyik régi évfolyamtársam volt (nevezzük H.-nak). A ráeszmélést követően egymás szavába vágva idéztük fel a régi, a fiatalok által benépesített rakpartot. Az idetűző napot, a késő délutánra benépesült lépcsőket, az egyszál pólóban nőiességüket büszkén viselő lányokat, a nekik imponálni akaró – füstszűrő nélküli szimfóniát szívó és egymás szavába vágó – vitatkozó fiúkat. Beszéltünk építőtáborról, kajaktúráról, az évfolyam akkor legszébb lányairól és kedvenc tanárainkról.

Egyszer csak azt vettem észre, hogy H. már nem a közös egyetemi élményeinket idézi fel, hanem saját pályája, iskolája történetét meséli. Ömlött belőle a szó! „Egy átlagos iskolába kerültem, ahol közepes felkészültségű tanárok közepes adottságú diákokat oktattak. Nem volt könnyű a pályakezdésem, és családot is ekkoriban alapítottam. A munkahelyen meg kellett barátkozni az alattvalói léttel, ki kellett ismerni az állóvízserű viszonyokat, a vaskalapos igazgatói elvárásokat és ezek kijátszhatóságát. Rejtőzködni kellett, és megtanulni a túlélés különféle technikáit: a sorok között rejtett üzeneteket, a többértelmű analógiákat, a kollégákkal, diákokkal való összekacsintásban a felszabadító erőt.” A történetmesélésbe belefeledkezve felidézete, miként szervezte meg iskolájában a természetjáró szakkört, amely végigkísérte pedagógiai munkáját, és a nehezebb időkben menekülési, feltöltődési terepként is működött. Mesélt arról, hogy a közös sors miként terelte össze az akkori fiatal kollégáival. Új épületbe költözött az iskola, új képzések indultak, nőtt a tanulólétszám, és egyre keresettebb lett az intézmény. A régi igazgató nyugdíjba vonult, az új, kissé technokrata szemléletű igazgató, a maga karrierjét is építve, teret engedett a fiatalok újító törekvéseinek. (Ezt támogatta akkoriban a módosuló oktatásirányítási szabályozás is!) Kollégáival pályázatokat, kísérleti

programokat írtak, helyi tananyagokat fejlesztettek, és erőteljesen kiálltak a tantestület döntési jogainak kiszélesítése, a diákjogok érvényesítése mellett. A tantestületi és szaktanári autonómia mind szélesebb körben teret nyert.

„Aztán fordult a világ, a korábbi elit politikai páternoszterbe került, mi pedig emelkedő pályára!” – mondta erős érzelmi töltéssel. „Reményteljes időszak volt! Megszűnt a kötelező ideológia, szabaddá vált az alternatív tantervek és tankönyvek készítése és választása. Közös és élénk viták zajlottak, új pedagógiai programot és SZMSZ-t, Házi rendet készítettünk, bővülő pedagógusi és diákjogokkal. Új oktatási programok (szakok) indultak, erősen nőtt a tanulólétszám, új tantervek is épültek, új módszerek és tanulási formák nyertek teret. Komolyan bíztunk abban, hogy a pedagógusok alattvalói helyzete megszűnik, és a magunk sorsát szabadon alakító értelmiségi polgárokká válunk.” A változások iránya, dinamikája belőle is igazgatóhelyettest csinált, aki tele tervekkel és őszinte elszánással vágott bele a vezetői munkába.

„Aztán múltak az évek, többször is fordult a világ és valamiért megtört a lendület” – folytatta keserűen. „Kezdetben a felszínen minden rendben lévőnek látszott, de egyre kevesebb energia fordítódott az iskolai célokra, az intézményi fejlődés fenntartására...” Kollégái a romló életfeltételek, a növekvő egzisztenciális bizonytalanság közepette egyre jobban ódzkodtak a változó pedagógiai kihívásoktól. Állandóságra, biztonságra, vágytak. A fiatalok csapata szétesett, a korábbi nagyívű terveket egyre kevesebben akarták valóra váltani. A csökkenő és romló színvonalú tanulólétszám viták, vádaskodások sorozatát indította el. A késhegyig menő szakmai érdeklentétek szétszabdalták a tantestületet. Mikor erről beszélt, felidézte, hogy a Kollektív Szerződés vezetőségi vitáján az egyik vezetőtársa azt kérte számon rajta, hogy miért a tanártársai érdekeit képviseli. Ekkor megértette, hogy új viszonyok alakulnak, és ő nem jó helyen van. Az első adandó alkalommal vissza is adta vezetői megbízását. Közben a különféle átszervezések egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe hozták a munkahelyeik miatt aggódó kollégáit. Az egymást váltó vezetőket pedig – az iskola jövője helyett – mindinkább hatalmuk megtartása és befolyásuk kiterjesztése, valamint a lehetséges anyagi előnyökhöz való hozzájutás kezdte érdekelni. A munka értékmérőjévé a minden erkölcsi normát felülíró lojalitás és szervilizmus lett.

„Aztán ettől felgyorsult a lejtmenet! Elsőként azok a kollégák távoztak, akik a tudásukat a piaci viszonyok között a legkönnyebben értékesíteni tudták. Majd nyugdíjba mentek az elismert, nagytudású mesterek. A diákok létszáma egyre apadt, az iskolába felvettek tudásszintje nehezen elképzelhető mélységekben volt. Aztán a tanulólétszám már a harmadára esett, a tanári kar jelentősen kicserélődött, létszáma megfeleződött. A maradék régiek és újak rezignált beletörődéssel vették tudomásul a helyzetük, kiszolgáltatottságuk megváltozhatatlanságát.”

H. – miként felidézte – iskolája leépülését, parkolópályára kerülését kezdetben néma szemlélőként figyelte. Később dühösen dohogott magában, és kétségbeesésében mindenkit hibáztatott. Majd a mindinkább romló körülményeket keserű iróniával, végül maró cinizmussal kommentálta. A leépülési folyamat elbeszélése során szinte a könnyeivel küszködött.

Látva megrendültségét, kérdeztem tőle: „Miért nem váltottál? Miért akartad közelről nézni, hogy fut az iskolád zsákutcába?” „Ezen én is régóta tépelődöm” – kezdte a választ. „Én sem értem, miért alakult így a szakmai pályám. Talán a földrajz és biológia tanításának öröme? A természetjáró szakkör szabadsága? Vagy a két évtizednyi fennlélés szép emlékei? Esetleg a kishitűségem, netán élnemlenségem?” „Ugyan már!” –

vágtam a szavába, de őt ez nem zökkente ki. „Nem tudom, de keresem rá a választ. A hetekben nyugdíjba mentem, már nagyon vártam, hogy szabaduljak; ne kelljen látnom az agóniát. Most szabad vagyok, de kiüresedett. Naponta lejárók ide a rakpartra, bámulom a vizet, és egy korábbi reményekkel teli tükörképet keresek.” – zárta le élettörténetét. Majd rövid, mentegetőző búcsúzkodás után visszaült a vízhez legközelebbi alsó kövekre.

Elindultam a felső rakpart felé. De még egy kicsit mégis, visszafordulva, becsuktam a szemem, és képzeletemben ismét megjelent a régi Duna-part, a sok-sok igazabb és szabadabb életre vágyó fiatallal. Láttam magam előtt a rakparti színes kavalkádot, a víz tükreben saját arcukat kereső ifjakat. Mámoros pillanatok voltak! Egy visító, csikorgó fékezés, és éktelenül hangos ordítás vetett véget képzelgésemnek. „Te kretén, mit kóvályogsz itt? Nem látsz a szemedtől?!” Ezt üvöltötte egy impozáns városi terepjáró ifjú pilótája, torkaszakadtából. Majd változtatlan heveséssel és hangerővel folytatta: „Húzz el innen, és menj az aggok házába!” Bűnbánóan félreálltam. Lehet, hogy igaza van? Mi, volt rakparti fiatalok végérvényesen az előző évezredből itt maradt rekvizitumok lettünk, ma már értelmezhetetlen ideákkal, vesztett illúziókkal? Merre is van az aggok háza?

Kaposi József

1955; Forrás: Fortepan / Lipovits Károly

„(...) Egyedül az ember sorsa örök. Az emberi társadalmak nem örökek. Ezért nem is igényelhetnek maguknak semmiféle közvetlen kötelezettséget, mely örökérvényűsége pályázhatna. Egyedül az a kötelesség örök, mely az emberhez mint olyanhoz fűz. Ez a kötelesség viszont föltétlen. Ha létezik valami alapja, úgy biztosak lehetünk abban, hogy az nem e világból való. E kötelesség nem tud mire épülni világunkban. Emberi életünk egyetlen kötelezettsége, mely semmiféle körülménynek nincs alávetve. Noha e világon nincs alapja, az egyetemes lelkiismeret egyezményesen igazolja. Ezt a kötelességet kifejezik a legrégebbiről fennmaradt szövegek is. Érvényességét minden vitás esetben elismerjük, ha nem gátol érdek vagy szenvedély. (...)”

Részletek Simone Weil *Begyökerezettség* (L'Enracinement) című írásából

Simone Weil: *Ami személyes és ami szent. Válogatott írások.*

Vigilia, Budapest, 1983. 280. o.

A *Tanulmányok* és a *Tanulmányok (Műhely)* rovatba érkező írásokat lektoráltatjuk.

A publikációs stílusra vonatkozó útmutatás, valamint a bírálati adatlap a lektorálás szempontjaival elérhető a honlapunkon: <http://upszonline.hu>